

הכסף משנה מסביר שיש הגיון להחמיר בכל יראה מאיסור אכילה ולחייב בכזית גם ביחס קטן בתערובת

תערובת חמץ - ביעור בקציצות בשר שנשחטנו עם לחם¹

מקור הדין

המשנה מביאה קבוצה של תערובות שלגביהם נאמר ש- 'עוברין בפסח' ולרש"י עוברים עליהם בכל יראה ובל ימצא

1. משנה מסכת פסחים פרק ג משנה א

אלו עוברין² עליהן ככל יראה וככל ימצא בפסח כותח הבבלי ושכר המדי וחומץ האדומי וזיתום המצרי. (כולם תערובת של חמץ גמור) וזומן של צבעים ועמילן של טבחים וקולן של סופרים... (כולם חמץ נוקשה בעין) זה הכלל כל שהוא ממין דגן הרי זה עובר בפסח הרי אלו באזהרה ואין בהן משום כרת:

לר"ת בתערובת חמץ אפילו איסור האכילה הוא חידוש שאסור בלאו ולא בכרת וכוונת המשנה רק לאיסור אכילה

2. תוספות מסכת פסחים דף מב עמוד א

ואלו עוברין בפסח - פ"ה (וכן הרמב"ם) לעבור עליהן בכל יראה ובכל ימצא וגם ריב"א מדקדק מלשון עוברים דמשמע עוברין מן העולם. ואין נראה לר"ת דמשמע דכל הנך מרבינן (לענין איסור אכילה) מ'כל מחמצת לא תאכלן'³ ואפילו באכילה לא הוה מיחייב אי לאו דרבייא קרא ומהיכי תיתי בל יראה ובל ימצא? ונראה לר"ת דאלו עוברין פי' האוכלין ועוברין היינו מעל השולחן דלאו בני מיכל נינהו אבל בל יראה ליכא.

שיעור 'בל יראה' לאוסרים בתערובת חמץ

הרמב"ם סובר כרש"י לאסור תערובת חמץ באיסור בל יראה

3. רמב"ם פרק ד הלכה ח / שו"ע סימן תמב סעיף א

(לשון הרמב"ם והשו"ע): תערובת חמץ עוברים עליו משום בל יראה ובל ימצא כגון המוריים וכותח הבבלי ושכר המדי וכל כיוצא באלו מדברים הנאכלים. (לשון הרמב"ם:)

המ"מ מעמיד ברמב"ם שודאי איסור שהיה אינו חמור מאיסור אכילה וממילא איסורו ביחס של כזית כדי אכילת פרס. ויש מפרשים שכל שיש כזית במקום אחד עובר.

4. מגיד משנה הלכות חמץ ומצה פרק ד הלכה ח

וכבר נתבאר פ"א שרבינו פוסק שאין בתערובת חמץ לאו באכילתו א"כ אכל כזית חמץ בכדי אכילת פרס ובודאי לדבריו הוא הדין שאינו עובר עליו אלא (שיש כזית חמץ וגם בחס) בתערובת שיש בו כזית בכדי א"פ (8.3% - 16%)⁴ וזהו שכתב כגון כותח הבבלי וכו' אותן שהזכיר פ"א שיש בהן כזית בכדי א"פ וזה הפסק הוא עיקר.

ויש מן הגאונים סוברין שאפילו בפחות מכן עובר עליו וגם ראיתי מי שמפרש דברי רבינו כך שאע"פ שאינו עובר באכילתו חייב בביעורו שהרי יש כזית חמץ שם ואף על פי שהוא מעורב בכמה זיתים עובר הוא על קיומן.⁵

5. כסף משנה הלכות חמץ ומצה פרק ד הלכה ח

ולי יותר מתיישב אצלי פירוש ה"ר משה כהן דאע"ג דלקות על אכילתו בעיא כזית בכדי אכילת פרס לעבור עליו בכל יראה ובל ימצא בבציר מהכי סגי.

והטעם משום דלענין אכילה כל שהוא פחות מכזית בכדי א"פ ה"ל כאילו אכל חצי זית היום וחצי זית למחר ואינו לוקה שכלל הוא בידו שכל שאכל כזית איסור ושהה באכילתו יותר מכדי א"פ אין לוקין עליו.

אבל לעבור עליו בכל יראה כיון שעוברין על התערובת מאחר שיש כאן כזית מה לי שיהיה בכדי א"פ או יותר מא"פ.⁶ (ואם אין כזית, הגם שלדעת ריה"פ כשאינו בתערובת לא חייב ביעור, ונפק"מ לפירורים שבספרים, אמנם אם נתערב ויש כעת כזית בטעם חמץ חייב לבער. ראה מש"ב להלן בשם חוק יעקב ועולת תמיד)

חובת ביעור מדרבנן

הרא"ש מבאר שגם כשאין איסור שהיה מהתורה יש איסור שהיה מדרבנן אפילו לר"ת שסבור שאין בל יראה בתערובת לסוברים שחובת ביעור היא משום אכילה. ולסוברים שחובת הביעור היא מחשש שלא יבטל מותר בתערובת.

6. רא"ש מסכת פסחים פרק ג סימן א

והשתא להך טעמא דמפרש לעיל בריש מכילתין דמה שצריך לבער את החמץ מן הבית ולא סגי ליה בביטול משום דחמץ לא בדילי אינשי מיניה אסור להשהות בבית כל הני דמתניתין אף לפירוש רבינו תם שאינו עובר עליהן בכל יראה דחיישינן דילמא אתי למיכל מיניהו.

אבל לאידך טעמא דפרשינן משום דהחמירה תורה לעבור עליו בכל יראה ובל ימצא היכא דלא ביטלו, החמירו חכמים לבדוק ולהוציא מן הבית אף על פי שבטלו שמא לא יבטלו בלב שלם. ר"ן. היה מותר להשהות כל אלו בבית כיון דאין עובר עליהן בכל יראה לפירוש רבינו תם. (וכן דעת הרי"ף והראש"ל לפי הטור)

המשנ"ב מסכם את חיוב הביעור במקרים השונים ואת הדין לאחר פסח אם לא ביער

7. משנה ברורה סימן תמב ס"ק א

כזית חמץ בכלי אחד

מכל מקום לענין בל יראה ובל ימצא עובר עליו כיון שכל חלקיו מונחין בכלי אחד הרי הן מצטרפין זה עם זה כיון שיש שם ביחד כזית חמץ.

נתערב משהו בפסח ושאר איסורי דרבנן

וכן היכא דאיכא ששים אף מין בשאינו מינו דינא הכי דאף דאיסורו במשהו הרי אינו רק מדרבנן (אפילו לענין אכילה, מג"א בהקדמה לסימן. ואם נתערב קודם פסח לרוה"פ בלא אינו חמור ונייער ומותר אף באכילה וראה בחיד"א להלן לשיטת המחמירים). וה"ה שארי דברים שאין בהם איסור דאורייתא להשהותם רק מדרבנן צריך לבערם בע"פ. ואם שכח ונזכר בפסח צריך אז לבערם. ואם עבר ולא ביערם עד לאחר הפסח מותרין באכילה.

הוציא החמץ ונשאר טעמו שלא בטל - מחלוקת מהתורה או מדרבנן

ואם אין בו חמץ בעין אלא טעם חמץ כגון שבישיל איזה דבר עם חמץ והסיר החמץ ולא נשאר בו אלא הטעם דלא היה בו ששים לבטלו אף דאסור לאכלו מדאורייתא משום טעם כעיקר מ"מ לענין בל יראה מצד הח"י דאינו עובר כיון דאין בו ממשו של איסור ומ"מ מדרבנן בודאי אסור לשהותו וצריך ביעור בנמצא תוך פסח. ואם עבר ושהה עד אחר הפסח אין לאסור בהנאה דכיון שלא עבר על איסור של תורה במה שהשהה אותו לא

בירה וויסקי

בברטנורא משמע שגם שכר שנעשה משעורים דינו כתערובת חמץ. ולפי זה לכאורה השעורים מתבטלים במים לפי הכללים של תערובת.

11. ר' עובדיה מברטנורא מסכת פסחים פרק ג משנה א

שכר המדי - שכר שהיו עושין במדי מחטים או שעורים שרויים במים

אמנם ברא"ש מובא ששכר המדי היה עשי מתמרים ומעט השעורים בו היו בטלים. אבל שכר שעורים הוא חמץ גמור

12. רא"ש מסכת פסחים פרק ג סימן א

ושכר של שעורים ושל חטין שעושים באשכנז ובצרפת היה אומר רבינו תם דאסור להשהותו בפסח דדוקא בשכר המדי הוא דשרו דעיקרו עשוי מתמרים או מדברים אחרים ולא היו נותנין בו אלא מעט שעורין להחמיצו כדמשמע בגמרא דרמו ב' שיערי. אבל שכר שלנו שעקרו משעורין לא וכן משמע בגמרא דקאמר דלא פליגי רבנן עליה דר' אליעזר אלא בכותח הבבלי דליכא כזית בכדי אכילת פרס. ושכר העשוי משעורין איכא הרבה יותר מכזית בכדי אכילת פרס.

הב"י הביא את דברי הרא"ש ובשו"ע פסק כמותו להלכה

13. שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תמב סעיף ה

שכר שעושים מחטים ושעורים חייבים לבערו.

וכן אם העמיד גבינות בחלא משכר שעורים או חטים, חייב לבערם אע"פ שאין שישים כנגדם כיון שדבר המעמיד לא בטל.

המשנ"ב הוסיף שדינו כחמץ גמור שיש בו כרת

14. משנה ברורה סימן תמב ס"ק כד

(כד) חייבים לבערו - ועובר משום בל יראה אם לא ביערו. וגם יש בו כרת בשתייתו אם איכא כזית בכדי אכילת פרס ואפילו אי לית ביה שיעור זה עכ"פ טעם חמץ יש בו וקי"ל טעם כעיקר דאורייתא. אם נתערב השכר בדבר אחר אותו התערובות אסור בפסח ועיין בפמ"ג מה שכתב בזה:

מסביר בתפא"י שהמים שנדרשים לחימוץ הופכים לחמץ בעצמם

15. תפארת ישראל [יכין] מסכת פסחים פרק ג משנה א

נ"ל דכל המים שנצרכים לחימוצו, הן הן כחמץ ממש, ודומה לבשר וחלב דכל חדא וכו' ובהדדי אסור, וה"ל הגרעינין והמים ודו"ק.

קנסוהו חכמים לאסרו. ובאכילה אפשר שכדאי להחמיר. ויש חולקין (עולה שבת) וס"ל דכיון שאסור באכילה מן התורה חייב בביעור ג"כ מן התורה וממילא אם עבר ולא ביערו גם לאחר הפסח אסור בהנאה. ובמקום הפסד מרובה יש להקל כדעה הראשונה.

נושל בערב פסח בכלי חמץ מותר בשהיה (וי"א גם באכילה)

וכל זה בתבשיל שקיבל טעם החמץ עצמו אבל תבשיל שנתבשל קודם הפסח בקדירה שבישל בה חמץ בו ביום אף על פי שאין בתבשיל ששים כנגד חמץ שנפלט לתוכו מן הקדירה מותר להשהותו עד אחר הפסח⁷ [ויזהר להצניעו בחדר שאינו רגיל לילך לשם כמו שיתבאר בסימן תנ"א] ורק באופן שלא יהיה כבוש בתוך הפסח בכלי חמץ דהיינו שהורק לכלי פסח. ואם נתבשל או נכבש לכתחלה בתוך הפסח בכלי חמץ אפילו אינו בן יומו צריך לבער [ח"א]:

8. משנה ברורה סימן תמב ס"ק ב

חמץ נוקשה

אבל חמץ נוקשה אינו עובר עליו משום בל יראה ובל ימצא ורק מדרבנן צריך לבערו ונוקשה מקרי דבר שאינו חמץ גמור כמו אותן שהסופרים מדבקין בו ניירותיהם שעושים מקמה ומים או עיסה שלא נמצא בה עדיין שום סדק (שאם יש סדק היא כרת) רק שהספיפו פניה (שאו אפילו לענין אכילה אסורה מדרבנן. שו"ע תנ"ט ב).

בטל בשישים קודם הפסח

החיד"א מכתב שאע"פ שנהגו החכמים להחמיר בדין חוזר וניעור לענין אכילה, לא נהגו לבער דברים שבטלו קודם הפסח.

9. ברכי יוסף אורח חיים סימן תמז ס"ק יד

וראיתי להרב מהר"י זיין בשו"ת שיערי ישועה כ"י שער ו' ס' ד' שכתב דלדעת רב נטרונאי שכתב הטור ס' תמ"ב בין צמוקים (שפעמים שמוצאים בו שניים שלשה חטים ואסור לשתותו בפסח ואם ידוע שיש בו חמץ צריך לבערו), לכאורה נראה דצריך לבער השמן שומשומוין מהבית. עכ"ד. אבל לא ראיתי ולא שמעתי בארץ הצבי לשום אחד שנהג כן, אף על גב דרוב החכמים נהגו דין חוזר ונעור.

צירוף על ידי ארון

בחוט שני הסתמק האם כלים שנמצאים זה בתוך זה מצטרפים ובארון מחובר נוטה שלא מצרף.

10. חוט שני פסח עמ' עג

ד. לדעת הגר"א דעל פחות מכזית חמץ אינו חייב לבערו וכלי מצרף לכזית יש לדון בכמה כלים שמונחים יחד זה בתוך זה האם יצטרף לכזית ואם הוי צירוף בכה"ג. ה"ה כשהם בארון או מקרר אי הוי ככלי שמצרף אפילו אם הארון הוא מ' סאה אפשר דמ"מ מצרף דהוי תלוש. אבל ארון המחובר לקרקע אינו מצרף אלא דינו כמו קרקע דחיישינן דלמא מיכנש (כלומר אם יש פירווי בצד דביקים אבל לא בפירוויים סתם. שעה"צ חס טו) מ"מ אפשר דכיון דהך צירוף הוא חידוש א"כ אין לדמותו לשאר צירוף כלי.

סיכום האפשרויות בתערובת חמץ

סוג התערובת	איסור שהיה	אכילה לאחר פסח בלי מכירה
יש כזית בכלי אחד	מהתורה	אסור
בירה וויסקי	מהתורה	אסור
יש טעם חמץ אך הוסרה הממשות ⁸	מחלוקת ⁹ מהתורה/ דרבנן	מותר בהפסד מרובה
בטל מהתורה כגון: מיעוט קמח חמץ ברוב קמח איסור ¹⁰ . או נתערב (בפסח) חמץ באינו מינו ויש שישים	מדרבנן	מותר
חמץ נוקשה בעין	מדרבנן	מחלוקת אחרונים ורוה"פ להחמיר ראה משנ"ב תמ"ז קו
קיבל טעם מכלי קודם פסח	מותר	מותר ויש מתירין גם בפסח מדין נ"ט בר נ"ט
קיבל טעם מכלי פגום בפסח	לשו"ע (תמ"ז ז') מותר אף באכילה לרמ"א חייב ביעור	מותר
אפילו יש כזית אך בטל קודם פסח	גם המחמירים בחוזר ונייעור נהגו שלא לבער ברכ"י תמ"ז, יד ¹¹	מותר

מזונות שגם למחמירים במכירת חמץ אפשר למכור

אבקת מרק	ממרח תמרים	סירופ שוקולד
אבקת שוקו	מסטיק	סוכריות לעוגה
חומץ	מרגרינה	פודינג
בשר צמחי	משקאות אנרגיה	קטשופ
חמאת בוטנים (עמילן)	משקאות קלים	קפה בטעמים
ממרח אגוזים	סירופ מייפל	רטבים

- 6** ובכל אלו אפילו אם החמץ אינו בטל כגון שנותן טעם כל זאין כזית לא עוברים עליו כיון שלענין כל יראה צריך כזית במקום אחד.
- ואם בטל אפשר שאפילו באכילה מותר** אם כבר בטל קודם הפסח ותלוי בדין חוזר ונייעור כמובא בסימן תמוז סעיף ד.
- נמצא:
- **כשיש שיעור ביטול** (שישים באינו מינו ורוב במינו) – אפשר שמותר באכילה תלוי בדין חוזר ונייעור. (ואם נייעור איסורו בשהיה מדרבנן כדון כלשהו באכילה. משנ"ב מקור 26)
 - **כשאין שיעור ביטול אבל אין כזית** – אסור באכילה ומותר בשהיה
 - **כשאין שיעור ביטול וגם יש כזית** – אסור בשהיה.
- 7** ואפשר שמותר באכילה מדין נ"ט בר נ"ט. וכ"כ האור לציון והגרע"י. ולמעשה מתירין במקום צורך גדול. וכו' התיר בערוה"ש באכילה בהפסד מרובה.
- 8** ונראה שאם יש תמצית טעם גם לא בטל למרות שיש שישים כיון ש'עביד לטעמא' ונכנס למחלוקת בסעיף הבא
- 9** שכיון שמהתורה לא בטל לענין אכילה אפשר שגם איסור שהיתו מהתורה
- 10** שלרוב הפוסקים קמה דינו כלח. ומין במינו בלח מהתורה בטל ברוב וחכמים דרשו שישים אטו שאינו מינו. ראה יו"ד קט סעיף א.
- 11** כתב שאפילו למחמירם שחוזר ונייעור

- 1** חמץ גמור ללא תערובת אסור בשהיה. ואף אם נפסל מאכילת אדם, כל זמן שראוי לאכילת כלב. שו"ע תמ"ב ט. ונידון"ד מה יהיה הדין כשהוא בתערובת האם יש תנאים שבו יהיה מותר בשהיה או בהנאה כגון אבקת מרק שיש בה מעט קמח וכו' האם חייבים לבערה?
- עוד יש לדון האם יש מקום להקל בהנאה מתערובת לאחר שנפגם מאכילת אדם כגון מזונות מסויימים לבעלי חיים.
- וכן כשנפסל מאכילת כלב ובתערובת כגון סבונים ותמרוקים.
- ועוד יש לדון האם יש מקום להקל בדין חמץ שלאחר הפסח בתערובת.
- 2** ולהלן נראה דעות אם עובר רק באכילתם או גם בשהייתם
- 3** כלומר אפילו איסור אכילה לא ברור בתערובת חמץ עד שנלמד בלימוד מיוחד להלן דף מג. ולענין כל יראה אין לנו לימוד.
- תלמוד בבלי מסכת פסחים דף מג עמוד א
- תניא כוותיה דרב יהודה: כל מחמצת לא תאכלו - לרבות כותח הבבלי, ושכר המדי, וחומץ האדומי. וזיתום המצרי. יכול יהא ענוש כרת - תלמוד לומר כי כל אכל חמץ ונכרתה על חמץ דגן גמור - ענוש כרת. ועל עירובו - בלאו.
- 4** תלוי אם יש בפרס שלש ביצים או ארבע וכן אם יש בביצה שתי זיתים או שלש.
- 5** כלומר לשתי השיטות צריך כזית במקום אחד. ולדעת המ"מ גם אחוז מינימלי של חמץ.